

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető
minden közlemény
a szerkesztőséghez Nyomtató
utca 9. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: eg. sz. évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és
szétküldésére vonatkozó összes
megkeresések Karai Sándor
tanárhoz (József Kir. herceg-utca
54. sz.) intézendők.

I. Zsoltár.

A ki nem hajt a hitetlenekre,
A bűn útján járni nincsen kedve,
Keserúséget nem okoz kinek sem,
Az Ur törvényét fogadja szívesen
S benne mindig örömét találja :
Az ily ember boldog bizonyára.

Miként a fa, a melyet viz mellett
Gondos kezek jó földbe ültettek,
Lombkoronáját megőrzi szépen
S gyümölcsöket érlel annak idejében :
A mi munkát megkezd az oly ember
Be is végzi mindannyit sikerrel.

Mint a porszem a szélvihar ellen,
Az életnek harcán a hitetlen
Hol vesz erőt, hogy helyét megállja ?
Elítéli őt, nem akad barátja
S nem túrik meg az igazak között
A kit a bűn pórázra kötözött.

Mert az Isten, a kit megvetének
Viszi sorsát minden teremtménynek
És a ki hitét Ő belé helyezte
Eléri célját mindaz végezetre,
De mint a kis patak a fövényben
Utja felén elvész a hitetlen.

Egyetemi megnyitó beszéd.

Még a tavasszal azt remélhettük, hogy ilyen megnyitóról ez évben Debrecenben is lehet szó. Ez a reménykedés egyelőre csak egy nyári éji álomnak bizonyult. Még mindig a kezdet kezdetén állunk s ha sokáig habozunk a megindulással, ha nem merünk saját erőnkre támaszkodni, nem is lesz mi belőlünk semmi.

Tisztába kell jönnünk valahára, hogy mi idegen segítségre nem támaszkodhatunk, sem az államra, még testvéreinkre és a közre is alig, sőt Amerikára se, hol különben a magyarság hajótörött fiai kenyeret és új hazát keresnek.

A ki magán nem segít, azon még a jó Isten se segít.

Ezt látjuk a budapesti egyetemet megnyitó rektori beszédből is, melyet *Láng Lajos* a közélet e nagy méltóságosa, hitfelünk, a luth. egyház egyik felügyelője tartott.

A budapesti egyetem rektora nyomatékkal emelte ki a protestáns lelkészek nagy szolgálatát, melyet a magyarság érdekében végeznek s nekünk a lelkészképzés előmozdítására állami segítséget sürget.

Hálás szívvel fogadhatjuk e jóakaratu gondoskodást, hálásan végzett szolgálataink elismerését, de kérjük, hogy midőn az állami javakból fenntartott kath. papképezdekből sokszor oly lelkészek kerülnek ki, a kik a hazafiatlanság

miatt saját hitfeleik és lelkésztársaik nyílt és méltó megrovását vonják magukra;* midőn az egyenes államadóból fentartott szamosujvári gör. kath. szeminárium valóságos melegágya a nemzetiségi izgatónak: csak most jutottak el a magyar államférfiak, tanügyi tekintélyek, vezető oszlop emberek arra a tudatra, hogy a lelkész-képzésnek a papi működésnek az államra vonatkozó fontosságát belássák és a magyar prot. lelkészi kar és egyházak nemzet fentartó működését méltányolják!

De nem kicsinylem e belátást, ha nyomán megfelelő cselekvés is kél és jól esik e késő méltánylás, ha szinte nyomban megfelelő tettek és állami intézkedések nem is követik.

A mi a rektori megnyitó beszédet keserűvé és fájdalmassá teszi, nem a pusztá szó, hanem *Láng Lajos* az a kijelentése, hogy *prot. jogakadémiáink az egyetemnek útjában állanak.*

A mi sorsunk mindig az, hogy nekünk minden elismerést, minden segítséget drága áron kell megfizetni

Az Isten tudja azt, hogy milyen keservesen tartjuk fent ezeket az akadémiákat, a melyek terhe ellen körünkben is napról-napra hangosabb szavak emelkednek. De mégis fentartjuk azokat, mert egyedül ezek a jogakadémiák azok, a melyek révén egyfelől a vidék erői is érvényesül-

* Lásd „M. Állam” febr., márc. számok.

TÁRCA.

Szent Istvánnak

Első keresztyén Magyar királynak Levele.

Kedves Magyaraim!

Én véreim, Koronám, Dicsőségem!

Nagy közbenetés vagyott mi közöttünk és ti közöttetek, úgy annyira, hogy mi a ti harcaitokat nem láthattuk; nem tudhattuk azt is bizonyosan, mikképpen közelítetek ahhoz a tökéletességhez, a melyben minket helyezettett az örök szeretetű Isten könyörületesége. Midőn némelyek azt jelentgetik ténétek: hogy mi a dicső Sz: Háromság tükörében mindeneket látunk — oly dolgokban elegyítik magokat, a melyeket nem tudnak s nem láttanak. Mi ugyan a Földi tudatlanságnak homályai közül kiszabadultunk, de nem lettünk Mindentudókká: nem is kérjük azon a minket boldogított Istenünket, hogy magával tellyességgel egyenlőkké tegyen; mivel így magával ellenkezne ez a Felső, s tökéletességeit kitagadná.

Némely nevezetesebb állapotitok felül a Mennyei Udvar egybengyülésének szent napjain értünk valamit: részszerint Isteni jelentés, részszerint amaz erős

lelkekkel, az angyalokkal való társalkodás által. Mert valamint a Földön semmit nem eselekszik a mi Urunk, a mit előre meg nem jelentett az ő szolgálóinak, a prófétáknak. Amos 4: 7.: ugy ebben a dicső országban lévő szenteitől sem titkolja el, mikor az alsó világon kell szülni nevezetes dolgokat az ő Dékrétomáinak. Láttjátok ennek bizonyosságait, a titeket vezérlő Isten sz: könyvében, minekelőtte kezdődnek az ártatlan Jóbnak kísértetei, egy némi-nemű napon az Istennek minden fiai megjelennének hogy az Ur előtt udvarolnának, s a Sátánnak is, mint az előre feltett kísértet eszközének, nem lehetett elmaradni. Jób 1: 6. — Hasonlóképpen, midőn e Felsőges Urat ártatlan vének kiontásával s bálványozásaival boszszontott Achábnak Rámot Gileád nál el kell vala veszni. E végre tartatott e Mennyei király felső városában, ennek az ítéletnek folyása iránt Dicső Országgyűlés 1. Kir: 22.

Gondolbattyátok e példákából, hogy ma is, kivált midőn e világi birodalmaknak nevezetes változásai s viszontagságai következnek, efféle gyűlés, melyben a Serafimokon, Kerubimokon s huszonnégy véneken kívül több szentek is megjelennek, szakta azt megelőzni. — Képzelhettek efféle menyei Jauzsálem állapotához illő Sz: Gyűlést, e mostani időben, midőn a Magyar és több birodalmaknak igazgatására, ama bölcs Fejedelem II-ik József rendeltetnék. — Ebben a Mennyei Felső Udvarnak gyűlésében nagy erőlködéssel igyekezett amaz szentek

hetnek, másfelől a magyarság is valami magasabb kulturához és világító gócpontokhoz juthat.

Igazságtalan is a panasz ezek működése ellen. A két egyetem annyira túltömött, hogy az ottani tanulás merőben fiktio. Fele sem jut a hallgatóknak a tanárhoz s jóformán csak beiratkozás végett fordulnak meg előttök, s azok is a kik állandóan kitaranak az egyetemi Gamálielek lábainál, nincsenek megfelelő környezetben. Budapesten egy kozmopolita város áramlata ragadja őket. Kolozsváron a nemzetiségi elem súlya nyomja lelküket.

Ettől eltekintve a vidéki jogakad. tanárok képzettsége kifogástalan. Az egyetemek legjobb magántanárai s neveltjei ők, s ha új egyetemet állíthatnánk, akkor is közülök kellene toborzani annak tanárait.

Inkább soha se legyen harmadik egyetem, sem hogy a vidéki magasabb fényforrások kialudjanak. *Ellenkezőleg minden várost, melyben a magyar kultúra már nyomot vert magának, vagy a melyet kedvező helyzete a többiek sorából kiemelt s a melyben ilyen magasabb tanintézetünk virágzik: állami segítséggel meg kell erősíteni, jogakadémiáját, felsőbb tanintézeteit állami segítségben kell részéssíteni, tanerőit 3-4 bölcészeti tanárral kell kiegészíteni.*

De ettől eltekintve, ha a jogi oktatás ellátása első rendű állami feladat, semmi se gátolja, hogy a felekezeti jogakadémiák e célra fel ne

használtassanak. Ennek módja azonban nem azok megszüntetése, hanem állami segélybe vétele és megerősítése lehet csupán. E célt fogja szolgálni az *egységes elméleti államvizsga* s melynek megállapítását mi eldöntött dolognak tartjuk, melynek ügyét az előzmények után nem szabad ismét kétségessé tenni még az *új egyetem érdekében se*, mely mellett a rektori megnyitó sorompóba lép.

Még akkor se, ha az új egyetemet nem is Pozsonyban, hogy az Bécsnek a kirakatja és függeléke legyen, még Kassán se, hol azt másodsorban Láng is, mint negyedik egyetemet előirányozza, nem is a délvidéken, a melyet ötödik helyen felsorol: hanem egyenesen az alföld szívében állítanak is fel.

A magyarság erőit nem szabad összezsugorítani. A fejlődést, a hol megindult nem szabad sehol sem megakasztani. Még a perifériákon se, az alföldön, a szin-magyar vidéken pedig az állam és magyarság összes erejével kell azt előmozdítani.

E célra fog szolgálni a debreceni egyetem, melyről miután mi is visszaléptünk, legalább egy pillanatra úgy látszik, hogy illusztris hitfelünk és tanártársai is megfelejtkeztek. Ennek megvalósítása azonban nemzeti érdek s mert az, meg is kell valósulnia.

De erről a jövő alkalommal.

Dr. Ferencsy Gyula.

vádolója, és a Földnek egy részét elborító setétségnek vezére Belzebub is magát bé elegyíteni; de hely itt neki nem adódott, a honnan egyszer levettetett, hanem a levegő égnek felső tartományából akarta e diéső Gyüléssel olly forma operatioit, készületeit szemléltetni mint midőn a Babilonai fogságból kiszabadult Népnek Fő-papját, Jósuát szennyves ruhában ráncigálja az Ur eleiben Zach. 3. — E világi perlekedéseknek mestersége szerint öszve szót font, sok levelekből álló, nagy mátha könyvet hordoz hó nalylya alatt, mely tellyes vala káromlásokkal, azok ellen intézet patvarkodó vádokkal, a kik az igaz Pásztoroknak szavokra nem akarnak figyelmezni: de most is amaz Isten seregét szánó nagy vezértől, Mihály Arch-Angyaltól így dorgáltatott meg e fene ellenség: dorgáljon meg tégedet Sátán a Jehova! dorgáljon meg tégedet a Jehova, avagy nem olyanok-e ezek, mint a tüzből kiragadott üszög. Zak. 3.

Ebben az ide fel folyt Ország Gyülésében bizonyos jelentésből érttettem, némely Magyar véreim e földön léttemben, velek tett sok jótéteményeimért melly szörnyű háládatlansággal, sőt mondhatom bosszontással fizetnek, kik az Urban elaludt tetemeimet az ő ágyas házában esendesen nyugodni nem engedik, hanem jobb kezemet napfényre hozni, az ő első eredetire, porrá változásra való visszatérésétől tartóztatni nem irtóznak. — Miért van ti nálatok az én Istenemnek Sz: könyve; ha csak azt sem tanulátok meg belőle: hogy felettébb való gyalázatnak

és a koporsón tul kergető Isten átkainak tárgyai azok a kiknek holt tetemeik koporsóikban esendesen nem nyugodhatnak. Nemde a bálványozó Judabeli királyokat, Fejedelmeket s e gonoszban vélek együtt futó több Jerézsálembelieket, mint legfőbb gyalázattal, nem úgy fenyegeti-e Isten Jer. 8: 1. Az időben azt mondja a Jehova kihánnnyák ezeknek tsontyaikat az ő koporsóikból és szétterítik azokat a napra és a hódra, és az égnek seregei előtt. — A Babilonai király eltörölhetetlen gyalázattyanak is egy része ez a mint feljegyeztetett Esa. 14: 18. 19. 20. — Minden királyok valamennyien vagynak, tisztességesen feküsznek, kiki az ő koporsóiban, te pedig kivettettel a te koporsóidból. mint egy utálatos esemete, mint a vérrel befertéztetett ruhában lévő test.

Nem temetteted úgy Te úgy el, mint azok; mert a te földedet elvesztetted, a te népedet megöletted. Oh háladatlan Magyarország! az ilyen megfertéztetett moeskös emlékezetű Embereknek büntetésére választottad-e az én jobb kezemet.

Sirnék, hanemha itt a bánat is örülne. Bosszonkodnám, hanemha innen minden megháborító indulatok számkivetésbe küldettek volna. Nékem kedveskedtek-é azzal, hogy a szomoru halál birodalmában lévő jobb kezemet arannyal ékesítitek; — ah! — nem jól kedveskedtek, — nem ti töletek hanem senyvedő poromat megeleveníthető Jézusomtól várom az én Tagaimnak megékesítetéseket: ez az igaz ékeség, hogy rothadt, gyalázatos, erőtelen Testemnek el-

Panaszaink és teendőink.

I.

Az 1855. évi concordatumnak, melylyel a főpapság a magyar kath. egyház és korona jogait a pápai szék és az absolutizmussal szemben feladta 50. évfordulója van. Ez a szerződés a canonicus jog érvényre emelésével (1. pont) a házasságjogot, valamint az egyházi szabványokat átlépő papok és hívők feletti ítélkezést teljesen a kath. egyház kezelésére bizta (10—11. pont); teljes szabadságot adott neki szerzetrendek alapítására, egyházi vagyon-kezelésre stb. És hogy a diadal teljes legyen, az 5—9. articulusok az iskolák feletti teljes hatalmat is biztosítják az egyháznak, a püspökök, rendfőnökök tisztévé tevén egyuttal, hogy a hívőkre káros könyveket betiltsák.

Magyarországon persze tudni sem akartak róla, pedig ezen egyezmény kifolyása volt a Thun-féle egyházkormányzati s iskolai tervezet, mely prot. autonomiánkat teljesen megsemmisítette, hiszen a concordatum záradéka szerint *az egyház uralma s egysége kellett, hogy a sok nyelvű állam összekötő kapcsa legyen.* Ugyanezen concordatum szükségessége pedig a szabad szellem, josephinismus stb. uralmával indokoltatott.

A pápa és uralkodó közötti emez egyezmény felemlítését szükségesnek tartottam jelen-

legi helyzetünk megmagyarázása szempontjából is. A szabad szellemnek erőteljes visszahatását az 1859. olasz csatamezőn, meg az ifju porosz állam merész kicsapását a vén, csökönyös Ausztria ellenében ismerjük, az olasz és német egység megteremtése legalább annyi oktatást adott, hogy nemzeteket orruknál fogva vezetni nem lehet s a hagyományos „egységes hit és egységes nyelv“ politikájából az utóbbi kikopott. Nem csoda, hiszen nagyon sokszor használták. Hajh! de megmaradt az előbbi, a concordatum záradékában említett célzat és ezért van, hogy az a concordatum — bár Magyarországon 1860. máj. 15. a patens megszűnt s az egyházak régi autonomiáját visszaállították s Ausztria is megkapta a maga prot. pátensét 1861. ápr. 8. — dacára fentebbi rázkódtatásoknak, 1870. jul. 30-ig hatályban maradt.

A concordatumus politikának egyéb kivirágzását nem említem, bárha remek képet adna róla többek között az 1866. szentesített tiroli tartománygyűlési javaslat a hitegység védelmére, mely prot. gyülekezeteknek keletkezését s protestánsoknak földbirtok szerzését lehetetlenné teszi. Elég az hozzá, hogy a concordatum kapuit egyes államférfiak erősen kezdték döngetni. Benső lefolyása alatt létrejött a kiegyezés Magyarországgal, hiszen szükség volt a segítségre Poroszország ellen.

Ekkor alkotott törvényeinket liberalisoknak,

vettetése után, rothadatlan, dicsősséges, hatalmas lelki testet építsen énnékem. 1. Kor. 15.

Hát a te ereklyés almáriomotokban keresgesse-e az én Jézusom egyik tetememet, ama nagy napon, melyet egyéb tagjaimtól — óh szörnyű hűségtelenség — elszakasztottatok. Nem mondja-e ama nagy napon az én Megváltóm: mit csinál ez a föld sárga tajtékja, az arany, e senyvedt emberi Tetemen; nem teremtettem én az én Istvánomnak aranyos kezét; akkor volt az ő keze jól megaranyozva, mikor az én képemet viselő szegényeknek aranyat osztogatott. — Nem tudjátok-é, hogy amaz utolsó nap legkeményebb tűz minden érc-nemeket megemészt? Hát az én kezemnek is tűzben kell-é menni? a melyre nem jutott volna, ha koporsómba hagyjátok volna csendesen nyugodni.

Bátor Raguzabélieknek birodalmukban esett volna is az én kezem, a mint szeretitek hirdetni — noha nem hiszem, hogy az az Isten, a ki anyám méhében és tetemeimre nézett, Sólt. 139. ne tartott volna a koporsóban is gondot gyarló Tagaimra. — De ha úgy lett volna is, amint ti gondoljátok, avagy alább valóknak kellett-é nektek lenni az Jabes Gilead-bélieknél a kik a Saul és Jonathán tetemeit Bethsán kerítésétől elhozván, tisztességesen eltemették egy fa alatt az ő Városokban. 1. Sám. 31. Nincsen a megholt emberi tetemnek szebb tisztessége a Föld gyomrában való rejtetésnél; nem úgy cselekedtek é a Sz: Pátriárkchákkal;? ditsőséges királyokkal;?

nem így cselekedett-e maga a Sz: Isten Mózes-szel.

Sirnék, Ismét, ha sirhatnék, azt hallom: hogy az én halál birodalmában esett, érzékenység nélkül való csontomnak Innepló pompát teszték: ezt a port és hamvat néminemű tisztelettel illették. — Ah — mimódon vennénk mi töletek kedvesen ezt a tisztességet melylyel a mi Teremtőnknek nagy tökéletességéből folyó tiszteletünk kisebbségére jártok. — Minékünk szenteltek-e bizonyos napot: holott az időket, és minden napokat a Menyei Atya maga birodalmában helyeztetett Tsl: 1. 7. — Mi csak egy órának árnyékát is elébb, vagy hátráb nem vihetyük. — Azért valamint az egy igaz Istennek tisztességére kell azt énnékelni: Tiéd a Nap, az éjtszaka is Tiéd! Solt. 74: Ugy napot másnak szentelni nem szabad; hanem csak annak, aki az időt s a napokat teremtette, és bizonyos napokat, emlékezetre méltó cselekedetei által nevezetessékké, a kinek tisztességére lehet viszontag ezt is énnékelni: Ez jeles napot Ő magának készítette az Ur Isten. Solt. 118.

Továbbá ilyen arany időben, melyben a természetnek és kegyelemnek tudománya szintén dél színben tündökölt, oly nagy homályban járni: hogy egy senyvedt tsontot tisztellyetek, egy száraz tetemnek énkellyetek így: „Te Sz. Kéz tarts meg minket.“ Ah! denevérek rejtekeiben kellene bujni az ilyen tévelygő vélekedéssel. Vajha több vallásbeli kötelességeitekre is ne lehetne alkalmaztatni, a mit az Id-

minden elfogultságtól menteknek szokták tartani. Nem ez állítás megdöntése most a célom, hanem annak bizonyítása, hogy „az egységes hit” politikája ma sem szakadt meg, hanem, mint százados átok, kísért közben-közben és épen ezért kell hivatkoznom Ausztriára, mint ahol e tendenciák jobban előtérbe léphetnek a protestantizmus erőtelensége miatt. Azonban a kiegyezéskori törvények közül sem hagyhatom említés nélkül az 1868. évi XXXVIII. a népiskolai közoktatásról szóló törvénycikket kapcsolatban a tiszántuli ref. egyházkerület 1869. augusztusi gyűlésének 203. sz. határozatával, mely utóbbi a közoktatási törvényt, mint a mely iskoláinkra elviselhetetlen terhet ró s az igazi szabadság principiumával ellentétben áll, sérelmesnek, s a mi iskoláinknak nemcsak szabadságát, hanem lételetét is végpusztulással fenyegetőnek tartja.¹

Távol áll tőlem, hogy a nagy Eötvös kultuszminisztert meggyanusítsam. Annak a törvénynek meghozatala azonban az 1848. XX. 3. megvalósítása előtt feltétlen ultramontán célokat szolgál s manapság azoknak kell igazat adnunk, akik azt akkor hangsúlyozták. Ime a dunamelléki egyházkerület² akkor mindjárt kilépett s azóta is ezer alakban sürgették s talán Isten tudja meddig fogják sürgetni e törvény-

¹ Lásd Révész Imre Magy. prot. egyh. és isk. Figyelmező 1870.

² Prot. Egyh. és Isk. Lap 1868. 29. sz.

javaslatot hiába. A kath. klerus pedig engedi egymás után az iskolák rendezésére vonatkozó javaslatokat keresztül vinni, hiszen mindenik egy-egy érvágás reánk.

Azóta megtörtént a budapesti kir. egyetemnek a 70-es években újból szervezése. Eötvös liberalis javaslatát, hogy nekünk is külön facultásunk legyen, a klerikalizmus épen a liberalizmus segélyével, mely a hittant a tudományok köréből kizárta, megbuktatta. A kath. theologia az egyetemen maradt s recompensatióul theologiai intézeteink fentartásáért nem kaptunk egy krajcárt sem. Sőt 1874. a vidéki prot. jogi akadémiák rendezésével újabb teher sulyosodott reánk, aztán ismét átéltünk egy újabb tanítói fizetésrendezést. Az 1848. XX. t.-c. késik az éji homályban, mi pedig roskadozunk, jajgatunk. Évről-évre megújul oly tekintélyes eklézsiában is, mint a miénk, az iskolák államosításának kérdése, hiszen a szocialis nyomor alatt nyögő nép egyházának is segélyt várna. Ha ez nem az ultramontanizmus malmára hajtja a vizet, hát akkor azt is elhiszem, hogy a Syllabus liberalis szellemű s nem mi, szegény protestánsok vagyunk itt, e szép Magyarországon a szabadelvűség zászlóvivői. S ugyan van-e egyetlen theol. akadémiánk doktori címet osztogató fakultási rangra felemelve? Nem, hanem annál szebben folyik az agitatio a pesti központi egyetem katolikus színezetének kimondásáért, jóllehet

vezítő a Samaritána Asszonyának mondott; Ti azt tisztelitek, a mit nem tudtok. Ján. 4.

Ha a rossz nevelésű s vad elmésének hibája miatt könnyen tévelyedő község sántikálna eképpen, nem annyira ösztönözne, a mi boldog sorsunkal ellenkező bosszonkodás; de a kiket Ti világ szemfényeknek, vakok vezéreinek tartotok, e senyvett kéz körül botorkáznai, elfedezhetetlen gyalázat.

Mint nem régen is, a Budai pompának folyáskor egy alsó világ módja szerint böles Orátor Magyar Hazátoknak minden boldogságát, és békességes maradását az én senyvadó Tetemeimnek tulajdonította. — Egek! reszkessetek, gyászoljátok e Világ igazgatójának gyalázattját! Oh legboldogtalanabb Ország! mely egy magával jól nem tehetett száraz Tetemnek oltalmazására szorultál. Avagy gondoljátok-e, hogy ha a megtartó hatalom az én kezemnek tehetségében lett volna, az engemet és Magyaraimtól elszakasztó halált nem hátráltattam volna-e?

Midőn édes emlékezetű Imre fiannak keserves betegségén siránkoztam, a vagy nem tettem volna-e jól e szívem felével, ha kezemben lett volna a szabadító tehetség. — Ha addig ily tehetetlen volt a legkisebb nyavajának elüzésére is az én jobb kezem míg erős inaknak köteleivel vállamhoz s lapockámhoz foglaltatott; most minek utána forgó csontjából kiesett, velejétől s minden érzékenységétől megfosz-

tatott, most volna-e ez a nyomorult tetem elégséges egy országnak védelmezésére.

Nem csak tetemünket, de személyünket se tiszteltek; mert midőn mi letesszük Koronánkat, a Királyi székben ülő Szent Felség előtt; méltatlanságunkat jelentjük arra a tisztességre mellyel e boldog Országban megdicsőítettünk. Midőn ez a Felséget vallyuk méltónak egyedül a Dicsőiségre, tisztességre, a ki teremtett mindeneket. Jel. IV. akkor egyszersmind azt vallyuk, hogy nem nekünk, hanem magának tartsa e tisztességet hogy segítségül hivatassék és tiszteltessék.

Akkor tiszteltünk mi jól, tökéletességet ért szentek, midőn velünk közlött ajándékiért dicsőítetik a Mennyei Ur. — Nem kívánt a boldog szűz is ennél nagyobb tiszteletet. — Ime, ugymond, boldognak mondanak minden nemzetségek, mert az hatalmas Isten én velem nagy dolgokat tselekedék, és szent az ő neve. Luk. 1: 48. 49. — Látod az ő boldogságáért nem magát, hanem az hatalmas Istent kívánja magasztaltatni, s az ő nevét szenteltetni. — Midőn Sz: Pálnak jeles viselt dolgait szemlélnék a Galatziabeliek, nem vetemednek arra a rut babonáságra a Lystrabeliekkal, hogy neki áldozatot tegyenek; hanem az Istent dicsőítették, az ő benne lévő ajándékokért. Gal. 1. 24.

2-szor Jói tiszteli az a szenteket, a ki azoknak dicséretes példáikat követi: midőn Szent Pál a nagy

már a 48-iki törvényhozás a tudományegyetem vagyonának kérdését eldöntötte. Óh félek, nagyon félek, hogy a debreceni egyetem kérdése is hasonló agitatio áldozata lesz, nehogy az „egységes hit” politikáján soha be nem tölthető rés essék, de biztos vagyok benne, hogy nekünk kétszer annyi áldozatot kell majd felmutatni, ha méltó versenytársai akarunk lenni Szegednek vagy más egyházpoltikailag kedvezőbb helynek.

Épen így jártak el a conservatív klerikalis miniszteriumok Ausztriában, ugyanaz a taktika vezetett ott is. A 69-iki iskolatörvény szerint mihelyt állam, vagy község járul az iskolák fenntartásához, felekezeti jellegét veszíti az, a 83-iki szerint pedig az iskola előljárósága olyan valásu tartozik lenni, mint a gyermekek többsége. Vagyis a szegény prot. iskolák lassanként segélyre szorulván, megszűnnek, prot. tanítók pedig állami iskolánál soha igazgatói tisztet nem viselhetnek. Az egyetemnek 72-ben történt rendezése alkalmával eltöröltetett Ausztriában is annak confessionalis jellege, de a bécsi protestáns fakultásnak az egyetembe bekebelezése mindeddig nem sikerült. Ime, úgy szólván lépésről lépésre ki lehet mutatni az egyezőséget.

Hogy egyházi téren előbb lennénk az egyenjogúság kivívásában, mint iskolai téren, szintén nem mondhatjuk. Félrendszabály például, hogy a prot. püspököknek csak fele mehet be a főrendiházba (1885.), a katonai lel-

készek ügye még ma sincs rendezve. De hagyjuk az apróbb dolgokat, térjünk mindjárt a legföbbrre, a 94. és 95. évi egyházpoltikai javaslataira. Tudjuk, mily nehezen sikerült őket keresztülvinni, Öszentsége nem sajnálta bécsi nuntiussát Agliardit is a dologban annyira kompromittálni, hogy vissza kellett hívni, míg végre a törvények szentesítést nyertek.

A protestantismus elvei diadalmaskodtak, de a klerikalismusnak adott olyan engedménynyel, mely őt bőségesen kárpótolja. Megtörtént az 1868. LIII. törvénycikk klerikalis átalakítása az 1894. XXXII. törvénycikkben, mely szerint a *házasulók egyszersmindenkorra megegyezhetnek gyermekeik vallása fétől*. Tehát ismét állam által is elismert, sőt a hivatalok által közvetített kötelező reversalis. S esodálatos, hogy prot. részről mily meggyőződéssel vitatták ennek helyességét.*

De hogy e törvénynyel szemben mily egyenlőtlen fegyverekkel állunk protestánsok és katolikusok, megvilágíthatja az, hogy a katolicizmus az egyházi esketés megvonását használja fel kényszerítőül vegyes házasságból születendő gyermekek vallásának meghatározásánál, mit ha

* A „Debr. Prot. Lap” sohase tartozott azok közé, kik az 1868. évi 53. t.-c. feladását helyeselték. Ellenkezőleg mind b. e. Bacsoni, mind Eröss, mind a jelenlegi szerkesztő (Lásd 1894. évf.), noha a nagy reform javaslatok mellett állást foglaltak, a reversalisok kérdésében semmi engedményre nem voltak hajlandók s ez álláspontukon állandóan még a nagy Szilágyi Dezsővel szemben is megmaradtak. Szerk.

hitű szenteknek példáit leirná Sid: XI. nem azt kiáltya: Hajtsatok térdet ezek előtt, hanem azoknak követésére inti a keresztyéneket. Sid. XII.

3 szor. Ne is nézzetek úgy én reám vagy más szent Társamra, mint közbenjáróra; mert valamint a fényes Dícsőségéből nem másról, hanem a maga Sz: Fijáról kiálltotta a Mennyei Atya: Ez az én szerelmes Fijam, kibem megengeszteltem. Math. 17.: Ugy senkit nem bocsát maga elibe a bünös ügyében, mint Engesztelőt és közbenjárót, az ő Szent Fiján kívül, — Ezért kerekdeden mondja Szent Pál 1. Tim. 2. Valamint egy az Isten: úgy egy a közbenjáró Isten és ember között az ember Krisztus Jesus, az ilyen nagy igazságoknak erejét, holmi iskolai kifogásokkal akarni elfordítani, szentségtörés, Isten szent Lelke ellen való támadás.

Utoljára szivetekre teszem édes Magyaraim: a Királyoknak s Császároknak igaz Tisztességek nem abban áll: hogy minekutána világi Királyi székektől eltávoznak száraz tsontyaikat tsókolgassátok, Innepló Processiót gyakoroljatok emlékezetekre. — Azonban az ilyen halotti szentségeket s Processiókat rendelő szent Atyaság, mikor reá mehetett, nyakát taposta a Császári Fenségnek, mint III-ik Sándor Pápa tselekedett AEnóbarbus Friderik Császárral.

Néha a szentséges Factio által Fiját is ellene

támasztotta a Fő-Pap az Uralkodónak, mint II-ik Paschalis Pápa cselekedett IV. Henrik császárral. Meg kellene az gondolni nem tsak a köznépnek, hanem a hosszú ruhás Tisztos Ur Atyáknak is, hogy a Királyi Korona alá maga a Királyoknak Királya eltörölhetetlen s minden értelmeseiktől olvasható betűkkel ezt szokta írni: En kenetimet ne bántsátok Solt. CV. De ezt a szentséges Atyák néha tsak addig látták, míg az uralkodó Felső vastagon füstöltette konyháikat: — ellenben mikor lelkiismereteiktől megnyerhette az Uralkodó, hogy nékiek hízelkedjen a szentséges Sákramentomban is mérget köszöntenek VII-ik Henrik Császárra. — Száz szónak is egy a vége. Édes Magyaraim: az Istent féljétek, a Királyt ne annyira holtá után, mint életében tiszteljétek 1. Péter. 1: VI. Ámen.*

* Ez a költött levél a II. József idejében megindult eszme mozgalom terméke. Akkor volt divatban e műfaj, mely a halottakat szerepeltette s azok gondolatmenetébe helyezkedve s nevében bírálta a fentálló állapotokat s a Dante s még előbb a Virgilius hatása nyomán keletkezett. A poklokra leszállás gondolata ez, mely a Tar Lőrinc és a Peleskei nótárius neve alatt ismert verseket is létrehozta s az egész középkoron keresztül virágzott. A kalapos király idejében pedig újra feléledt. Dulházi Mihály 19. század eleji lelkes emberünk után közölte Ujj István a „Sárospataki Lapok 1893. évfolyamában.” Szerk.

tenne egy ref. lelkész, paretot kiáltana reá saját egyháza, bizonyítja az anyagi eszközök aránytalansága és mindenekfelett a statistika. Nem liberalismus az, mikor a gazdagabb és eszközeiben nem válogatók számára alkalmat adnak, hogy az eszközeire finnyás gyöngébbet elnyomja, hanem taktika, mely szép szerével akar célhoz, az „egységes hit” megvalósításához vezetni.

Pedig még ez sem elég. Magyarország liberalismusa vigan fogadja magába a klerikális Franciaországból kiűzött s az ultramontanizmus legerősebb támaszául szolgáló szerzetrendeket, sőt segítségére van telkek vásárlásában, helyesen! hiszen valaha annak a megboldogult concordatumnak is egyik legfontosabb kikötése a 28. cikkben a papi rendek telepítésében teljes szabadság volt. Most még csak az évtizedek óta vajudó kath. autonomiának kell megvalósulnia a kath. egyházi vagyon épségben tartásával, hogy aztán az igazságtalanság égre kiáltó legyen. Mert hiszen idáig mindig autonomiánkat fizettették meg velünk. Másutt a szekularizációval kapcsolatban reformáltak, egyedül nálunk marad a szegény protestáns egyház az a Hamupipőke, aki örüljön, ha morzsalékokat kap.

Távol áll tőlem a közel múltban szereplő egyházi és világi nagyjainknak megkeserítése. Nem egyéni ellenszenv, vagy hizelgés fogatott velem tollat, hanem egyházunknak siralmas helyzete, a lejtő, melyre jutottunk s a melynek folytán ide s tova elveszítjük iskoláinkat, hogy aztán jöjjön a bomlási folyamat magára az egyházra. Távol áll tőlem bárkinek bántása, keserítése, sőt kétszeres munkára kívánnék mindenkiket serkenteni.

Még kevésbé akarok itt elégedetlenkedő, mint annyiszor ránk fogták, rebellis gondolkodásunkról számot adni: a mi panaszokkal teli prot. egyházunk a százados nyomásnak kiengecsztelését, a teljes egyenlőséget esdve óhajtja, hogy őszinte szívének egész melegével s szeretetével öleljen körül trónt és hazát.

Mezőtur.

Lic. Lencs Géza
ref. lelkész.

A délmagyarországi szerbek közötti missió érdekében.

Irta s felolvasta Berlinben 905. jún. 12-én *Szalay J.* lelkész.
(Folytatás és vége.)

És a jó Isten mutatott is nekünk egyet *Lichtenberger Vilmos* testvér személyében, ki most 30 éves, erős hitű, nagy munkabíró, lángbuzgalmu, tanult

ember. Ő született Belgrádban s ugyanott volt katonára is két éven át. Atyja egy belgrádi kolportőr. Most végezte Szent-Christonában a missiói 4 évfolyamot. Ő már pár hozzám intézett levelében felajánlotta magát a szerbek közötti evangéliomi munkára. Leveléből néhány sort fel is olvasok, hogy lássák önök e lelkes buzgalmat, a szerbek és a munka iránti szent szeretetet.

1905. ápril. 8-ikáról kelt levelében így ír hozzám: „Orvendek, hogy Isten kegyelme által a munka a szerbek között is folyik, és hogy ott is dolgoznak az Ur országa építésén. Ha Ő valamit akar, úgy mindennek neki kell szolgálni, és neki engedelmessékedni. Ő tudja és ösmeri az odavaló embert. Kit ő felhasználhat, nekünk csak imádkoznunk kell, hogy küldjön aratókat az Ő földjére. Ő itt engem és testvéreimet erősíti, készítgeti az Ő szolgálatára. Legyünk csendességben és engedjük Őt munkálkodni. Ő mindenedek jól végez. A mint én az ön levelét felolvastam az itteni testvéreknek, és beszéltem az ottani nagy sötétségről, csaknem mindnyájan azt mondták: hogy ők is szívesen mennének oda, ha az Ur küldené őket. Láthatja ön, hogy mi mindnyájan készek vagyunk Magyarországba menni. stb.”

Ime a kész, a vágyó, a munkabíró ember! Azonban mindezideig nem találtam gazdát, ki Lichtenberg urnak hozzánk való meghívását eszközölje. Bennünk magyarokban ugyan, s az egyes egyházakban is elég nagy buzgóság és szeretet van e missió iránt s az én egyházam 10 tagból álló missiói bizottsága útasított is engem, hogy hívjam meg Lichtenberger urat a munkára, de egyházmegyém, ki elé vittem ez ügyet a convent utasítására, nem találta pártolásra méltónak ez évi tavaszi közgyűlésén, sőt ezt a g. keleti szerb egyház és lelkészek elleni merényletnek nyilvánítá.

Lehet, hogy a felsőbb egyházi hatóság, kerület, convent más határozatot hoz, s ezt annyival inkább hiszem, mert a convent ezt a missiót, egy határozatában már „nagy fontosságúnak” nevezte, de azért nem merem mint lelkész Lichtenberger urat e missiói munkára meghívni, mert nem látom eléggé biztosítottnak kenyerét, ruháját és lakhelyét. Ezt közöltem Pavkov Mita urral is, ki sajnálattal vette ezt tudomásul és most azon fáradozik, hogy a magyarországi és szerbiai felébredt hívő szerbek s a franzföldi, pázuai, szlavoniai, német és magyar keresztyén szövetségek hívják meg Lichtenberger urat a munkára s az ezek által alkotott Nagybecskereken székelő bizottság gondoskodjék a szükséges anyagi ügyekről. Az ügyet az ez évben Pécsen tartandó élő munkás keresztyének értekezletén intéznék el végleg.

Most ebben az állapotban van az ügy. Mint látják egy az aratásra kész nagy mező egész Szerbia. délmagyarország félmillió szerb és 600,000 német lakosa, és egy aratni, munkálni, dolgozni vágyó s arra leginkább megfelelő kitünő buzgó ifju. *De az út, melyen e kettő megtalálja egymást, még nem elég világos, nem elég tiszta.*

Imádkozzunk, imádkozzanak édes testvérek szüntelen, hogy a jó Isten ez utat minél előbb világosítsa meg, s az útban való nehézségeket eltüntesse, hogy így *Lichtenberger Vilmos* végzett missiói növendék, minél előbb mehessen munkásnak e neki oly kedves és édes szerb és német mezőre, mert hisz ő nemcsak a szerbeket legeltetné, hanem az

itt lakó 600.000 németet is, kik között sok helyt élő keresztyén szövetség áll fenn, régi idők. Németországból való kiszármazásuk óta. Hogy így mind a magvető, — mi kik vetjük e missziói munka magvakát, — mind O, ki mellettünk, utánnunk a munkába áll, együtt örvendhessenek, együtt örvendhesünk az Ur országa terjedésén, egy új, eddig még az evangéliom ereje által nem érintett nép evangélizálásán, beteljesedve látva rajtunk Urunk eme szavait: „A ki az ő keresett magvát vivén sirva megyen vala, az térjen meg nagy énekszóval, hozzáván az ő kévét.” (126. Zs. 6. v.)

TANÜGY.

A nő paedagogiai hivatottsága és a tanítónő kérdés.

Székfoglaló és iskolai éret megnyitó beszéd.

(Folytatás és vége.)

A legújabb időkig el volt terjedve az a nézet, hogy a női lélek a lelkek egy különös faja, belső lényege szerint különböző a férfi lélektől, hogy egészen más képességekkel, alaptevékenységekkel van felruházva, mint emez. Pedig valamint a női szervezet éppen úgy emberi szervezet, mint a férfié, úgy alapformáiban és életműködésében is hasonló ahhoz. Sem specifiuss férfii, sem specifiuss női tehetségek nincsenek, csak kizárólag általános emberi tulajdonságok, amelyek különböző módosulásban nyilvánulnak. A nőnek is van érzése és értelme, természetesen nőies módosulásban, s viszont a férfiak is hasonló mértékben van kedélye és képzelete. Szellemi tekintetben nincsen sem férfi sem nő, csak *férfias és nőies*. Férfi és nő csak konstruált *typusok*, amelyek a valóságban sohasem fordulnak elő. A két typus az egyes egyénekben végtelen változatosságban vegyül és e körülmény a nemek végtelen gazdag differencialódását hozza létre. Vannak nők, túlnyomóan férfias hajlamokkal s vannak férfiak, túlnyomóan nőies hajlamokkal.

Az a tény, hogy a nővilág a férfivilággal egy egészet, egységet képez: a fenti biológiai értelmezésből kitűnik. Osszetűgg ezzel a női nem ellenében sokszor felhozott értelmi inferioritas. Amint a pessimista böselet szellemesen állított, *Bischoff*, *Möbius Lombroso* bizonyítani akart, az merőben ellenkezik a tapasztalattal. Igaz, hogy a nő agyveleje 100—150 grammal kisebb súlyu, mint a férfié, de a legújabb kutatások arra mutatnak, hogy az agy súlyának s illetőleg a fej térfogatának a szellemi képességre való jelentőségét eddig tulbecsülték. Az agy súlyának növekedése csak egyike azoknak a modalitásoknak, amelyekhez a természet a magasabb szellemi képességet köti, de egy általában nem az egyetlen és legalább is nem a leggyakoribb. Ez idő szerint még nem pillanthatunk be annak módjában, hogy miként eszközli az agy tömegének növekedése az értelmi funkciók tökéletesedését és kérdésbe tehetjük, hogy ezt vajjon nem egy más organisatio teljesíti-e, mely az agy tömegének növekedése nélkül is feltételezheti a magasabb intelligentiát.*

* *Loewenfeld* előszavát l. a. *Büumer*, Die Frau in der Kulturwegung der Gegenwart. c. művéhez.

Hiszen az ősi társadalom nőjének mindenestre értelmesebbnek kellett lennie a férfinál, mert nem a férfi hanem a nő volt a család kormányzója (matriarchatus) amint azt a sociológiai kimutatások kimutatták — és ha ma a feltalálásban, általánosításban némi inferioritást is láttunk a nőknél, annak oka az lehet, hogy az eredeti intelligentia a nevelés, az életmód következtében vesztett élességéből s ez így öröklődött nemzedékről nemzedékre. Az összehasonlító tapasztalat bizonyítja, hogy egyébként nincsen tantárgy, amelyben a leányok hasonló koru fiuk mögött maradnának, s amely iránt helyes tanítási mód szer mellett éppen úgy ne érdeklődnének. Éppen olyan biztossággal oldják meg a matematikai feladatokat, mint a fiuk: a természettudományok iránt élénk érdeklődést mutatnak és az idegen nyelveket meglepő könnyűséggel tanulják. Jogosan állítja *Lotze* a nagy német böselelő, hogy a nemek értelmi képességei csak az érdeklődés sajátosságában különböznek, amely nekik irányt mutat. „Alig van valami, amit a női értelem be ne tudna látni, de nagyon sok van, ami iránt az érdeklődést sohasem tanulja meg.” Ha tehát a nő tehetség dolgában a férfinál nem áll hátrább, akkor képességeinek célszerű kiképzése által összefoglaló világos és biztosszaktudást sajátíthat el. A nőnek a tanítói pályára való képességében kételkedni: indokolatlan s a további vita a felett, hogy a nő a tudományos oktatásra képes-e: felesleges. Hiszen sem a nyugodt kutatás képessége nincs egy bizonyos nemhez kötve ezek általános *emberi* tulajdonságok, amelyek sajátjai minden jól nevelt és helyesen tanított embernek. A tudományos munkálkodás módszerei mindkét nemnél ugyanazok s egyenlő képesség mellett mindenkinél ugyanegy pszichológiai alapon nyugvó tanítási eljárást követel. *Bormann*, kiváló német paedagogus 15 évi tervszerű tapasztalat alapján írja: „A női természetben a közlőképességnek olyan gazdag adománya rejlik, hogy e tekintetben mintha a tanítói pályára volna teremtve. Benne a szeretetnek olyan gazdagsága s ebből folyó erények, hogy már ezek által is biztosítottnak látszik a nevelői befolyás, a melyet a gyermeki szívre gyakorol.”* Mindezeket az én tapasztalataim is igazolják. S e tényen nem változtat az ezekkel ellenkező itt-ott előforduló tapasztalat. Még ha a hivatatlan képességnélküli tanítónők száma nagy volna is, a gróf *Brunswick* Teréz, *Karacs* Teréz *Ann* *Sullivan* a *Keller* *Helén* siket-néma-vak leány genialis tanítónője, a fenkölt lelkű *Ellen Key* kiváló működése: a nő nagy paedagogiai rátermetsége mellett bizonyítana. Természetesen a nevelői talentum nem maga a nevelői böseség és tanítási művészet, csak annak a föltétele. A talentumot ki kell fejteni és képezni megfelelő tudományos oktatás által. Férfi és nő számára egyaránt nélkülözhetetlen a rendszeres inkább a mélyre hatoló, mint terjedelmes előkészítés a tanítói pályára. A mi magyar közoktatásügyünk e tekintetben tultett a külföldön, mert a tanítóképzés feltételeit és egész menetét — tekintetbe véve a leányiskola specialis igényeit — nők és férfiak számára teljesen egyenlővé tette a közös tanterv által. Ez intézkedés nem csak a női képességek megbecsülését, hanem a nőkérdés problémájának megoldására való törekvést is mutatja.

* *K. Bormann*, Die Prüfung der Lehrerinnen in Preussen Berlin, 1867.

Van igazság abban az aggodalomban, hogy a gyöngébb és természetesebb működésében több változásnak kitett női szervezet csak nagy erő felhasználás és gyakran a szervezet mélyreható károsodása árán szerezheti meg a sok tanulást igénylő előképzettséget a tanítónői pályára. Ez a tapasztalat azonban csak arra int, hogy a tanítói pályára vérszegény turbeculosisra hajlamos és idegesen terhelt nők nem valók s az ilyenek, ha a gazdasági viszonyok kenyérkényszerítik őket, tereltesse nekik megfelelő pályára, első sorban pedig megfelelő pályára, társadalmi intézkedések által adassék nekik alkalom egészségük helyreállítására; de a nő paedagogiai hivatottságának tényén ez a körülmény mit sem változtat.

Azonban a modern feminista irodalom egy kiáltó tulzásától óvakodnunk kell. Ugyanis némelyek tulzó idealismusból a női nem paedagogiai fensőbbiségét hangoztatva, minden leány iskolát és legtöbb fiúiskolát kizárólag női kezre akarnának bízni. A tudomány és a gyakorlati élet szempontjából rendkívül elhibázott dolog volna ennek megvalósulása. Először is azért, mert a paedagogiai hivatottság korántsem a nem tulajdona, hanem az *egyéné*, s másodsor azért mert a mindennapi élet szempontjából a nőnek a férfi karakterből eredő paedagogiai hatásokra is van szüksége s meg kell ismerkednie a férfi lélekkel is. Általában akár nevelő, akár szakiskolának a nőt az *életre* kell nevelni. *A nőt érett egyéniséggé kell tenni hogy megértse a kor jelenségeit, felfogja annak kulturális követelményeit, tudjon boldog lenni s boldoggá tenni, legyen a fiaknak és leányoknak okos anyja és nevelője, a munkában égő férfi mellett értelmes, komoly, vallásos és szelíd nő; tudjon élni a családon kívül is, ha arra kényszerül vagy arra hivatott, mint a társadalom komoly munkása, aki nem terhe, hanem segítsége nemzetének és környezetének.*

Ama fent említett tulzó követeléseknek Németországban volt hatása: nagyon sok tanítónői állás krealálása főként a városokban. Azonban úgy nálunk mint ott még mindig meg van bizonyos előítélet a tanítónő képességeivel szemben, úgy hogy a kultuszminiszter 1903. évi jelentése szerint Magyarországon a 30,092 tanító közül csak 7110 volt nő, tehát a létszám 23·63%-ja, amelyet a nőknek a katolikus iskolában való nagy mérvű alkalmazása tesz ilyen arányilag elég nagygyá. Ugyanis a 7110 magyar tanítónő közül 2561 katolikus, 1874 állami és csak 298 református, mely utóbbi az összes református tanítók számának 10 és fél %-a. A mi református egyházunk tehát a *kellőnél* kisebb mértékben alkalmazza a tanítónőket, pedig félfogásom szerint a egyes iskolákban és leányiskolákban tanítót és tanítónőt egyenlő arányban kellene alkalmazni és pedig az osztott iskolákban úgy, hogy az alsó osztályokban nők, a felsőbb osztályokban férfiak tanítsanak. Ideje lesz e kérdést egyházi törvényhozás vagy egyházmegyei intézkedés által rendezni; mert nem elég tanítónőket képezni, azokat el is kell helyezettetni. Szükséges legalább a betöltendő állások és képesített tanítónők száma között az egyensúlyt megtartani. Igaz, nem kell felejtenuk, hogy nálunk reformátusoknál a tanítónők kérdést a korszellem és a gazdasági viszonyok vetették fel: de katolikus testvéreinknél a nőtanító alkalmazásának régi tradíciója van s ha nekik bár 19 elemi és 5 polgári tanítónőképzőjük is van, amelyekből évenként 8—900 tani-

tónót bocsátanak ki oklevéllel, mégis megtudják az egyensúlyt meglehetősen őrizni, mert zárdai iskoláik nagyon sok női tanerőt befogadnak. Az államnál még kedvezőbbek a viszonyok, mert 7 elemi és 1 polgári képzőből 400-nál valamivel több okleveles nő jön ki, akik el is helyezhetők jó részben, mert az állami tanítók 37 és fél %-a nő. Nekünk reformátusoknak van 4 tanítónőképzőnk, amelyek közül a mult isk. évben csak egy képesített, a többi még nem teljes. Az az egy teljes, a debreceni, a mult isk. évben mintegy 40 nőt képesített, akik még most valószínűleg elhelyezhetők; de ha a többi képzők is képesíteni fognak, a tanítónőket mindenesetre fokozottabb mértékben kell alkalmazni ha csak kenyér nélkül nem akarjuk őket hagyni. Ez erkölcsi kötelességünk is! Tanulság okáért felsorolom a kultur államok legújabb statisztikája nyomán, hogy az elemi iskolai tanerőknek hány %-a nő az egyes államokban:

Magyarországban	18·5%
Ausztriában	28·0%
Németbirodalomban átlag	16·0%
de van olyan városa, ahol	46·0%
Schweizban	36·0%
Angolországban	71·5%
Skóciában	63·6%
Irlandban	53·0%
Dániában	28·6%
Svédországban	35·0%
Norvégiában a városokban	69·3%
„ a vidéken	26·4%
Finnországban a városokban	73·4%
„ a vidéken	49·0%
Oroszországban	36·6%
Franciaországban	46·7%
Olaszországban	63·0%
Portugáliában	88·2%
Az egyesült államokban	92·3%

Megemlítem, mint érdekes kulturális és gazdasági jelenséget, hogy a katolikus államokban s különösen Franciaországban a nagy % szám oka a kongregációi iskolák tulbecsülésében, a többi államokban s különösen az egyesült államokban és Angliában pedig abban rejlik, hogy az arányilag csekély javadalmazású tanítói állomások a férfiak előtt nem látszanak kívánatosoknak s így azokat a kisebb igényű nők özönlik el, köztük sokan akik nem bírnak képességgel a tanítói pályára.

Ezen természetellenes özönlés ha nálunk is bekövetkeznék: csak súlyosítaná a nőkérdés megoldását.

Fejtegetéseink conclusiója tehát ez: a nőkérdés nálunk is társadalom gazdasági kérdés, amelynek részletes kérdése a tanítónők kérdés. A nőknek csak egyrésze megy belső ösztönből a tanítói pályára a nagyobb résznél az egész kenyér kérdés. A nő éppen olyan mértékben alkalmas a tanítói pályára, mint a férfi; mert a paedagogiai hivatottság nem a nem hanem az *egyén* tulajdonsága. Epen ezért csak belső hajlandósággal, hivatottsággal és kellő physikai erővel bíró nő bocsátható a tanítói pályára. A magyar tanítóságnak a mainál nagyobb % a legyen nő úgy az államnál, mint a református iskolákban s az alkalmaztatás aránya törvényes rendelkezéssé szabályozandó.

Nagytiszteletű s Tek. fentartó testületek s azok képviselője: Nagyt. s Tek. igazgató bizottság! A mult tisztos emlékeiből táplálkozó apostoli buzgalom és az idők szellemének megértése hívta Önöket ez iskola megteremtésére, amelynek paedagogiai vezetésére a bizalomnak a legkötelezőbb fájával hívták meg esekélyességemet. A bizalom lelkesít, a bizalom erőt ad! Kartársaim és én érezzük, hogy e nagyra hívatott intézet belső, szellemi emelkedésének színvonalát a mi munkálkodásunk értékével fog egyenes arányban állani. Magunk részéről teljes lelkesedésünket, teljes erőnköt latba vetjük a cél érdekében. De hogy az iskola külső keretei ne akadályozzák a belső fejlődést: azoknak évek haladtával való támogatása fejlesztése az alapításban közreműködött lelkes tényezők további hathatós munkáját fogja igénybe venni. A külső s belső fejlesztés követelményei még igényelni fogják azt a bölcsességet, azt a munkás szeretetet, amelyet oly hálára méltóan hirdettek e falak. Haladásunk fényt fog árasztani egyházunkra s a magyar kultúrára egyaránt.

A Nagyt. s Tek. igazgató bizottság lekötő meghívásáért a magam részéről hálám mellett egész tudásomat, lelkemnek legjobb képességeit ajánlom fel az iskola szolgálatába.

Kedves növendékek! Ez iskola kegyeteket szeretettel veszi karjaira, hogy nem csak a kultúra jellemes, nemes és vallásos lelkű munkásaivá képezze, hanem hogy jövő megélhetésünk nagyon becses eszközét is adja kezünkbe. Elvárja kegyetektől a szeretetteljes gondozás fejében, hogy e helyet a kötelesség a tisztesség, a műveltség és vallásosság melleg hajlékának fogják tekinteni s mint ilyet meg fogják becsülni.

S most intézetünket minden a kultúráért hevülő nemes szív munkás szeretetébe ajánlva, az 1905/6-ik iskolai évet megnyitottnak nyilvánítom.

Nagyvárad.

Sáfrány Lajos

ref. tanítónőképzőint. igazgató.

Az a „mielőbbi államosítás.”

A „Debr. Prot. Lap” ez évi 38. számában, Keeskeméthy László barátom rövid tudósítást közölt, az év. ref. tanítók nagy gyűléséről, végül arról is megemlékezik, hogy a Tanítók Orsz. Biz. gyűlésén én „az összes népiskolák mielőbbi államosítása” érdekében indítványt terjesztettem be s az el is fogadtatott. Hát ez a „rövid” megemlékezés így odavetve igen alkalmas a félreértésre, amit pedig — hiszem — az én barátom nem akart, meg sem is gondolt, mert hiszen jól tudja ő, hogy nem az államosítás gyakorlati és azonnal való keresztülhajtásáról esett szó azon a gyűlésen, hanem egy, az egyetemes tanítószág által 30 éven keresztül vallott *elvének* a megmentéséről, tehát elvi deklarációról, — mely elvi alapot — Isten tudja miért? épen felülről igyekeztek eltüntetni az emlékezet nagy táblájáról.

Csak a véletlen t. i. a legelső felszólalók közé kerülve, hozta azt magával, hogy erre vonatkozólag én éitem az indítványozás jogával s kész örömmel tettem is azt, mert a Földes Géza féle „Tanítók törvénye”, minden eredeti és magasan szárnyaló gondolatmenete mellett is reánk autonómikus iskolafentartókra nézve a leglehetősebb állapotokat

kívánja megteremteti, midőn az egységes iskola lebegvén szeméi előtt, egyszerűen keresztül huzza törvényekben gyökerező iskolakormányzati jogainkat s nem akar arról tudni semmit, hogy pl. ránk nézve, mint iskolafentartóra nemesak a teher hordozását, hanem bizonyos önrendelkezési jogkör épségben hagyását is minden törvényalkotónak figyelembe venni kötelessége.

Hiszen a Földes tervezete például még a tanítóválasztást is úgy engedi meg, hogy azon a felekezeti iskolaszéki vagy presbiteri gyűlésen feltétel nélkül a kir. tanfelügyelő elnököljön.

Nem akarom én ezt most ismertetni, de felvilágosító példának ez egy esetet ide írom.

No, már most, a Földes tervezetét elfogadta az Orsz. Bizottság gyűlése, általánosságban én is elfogadtam a bennem felvetett eredeti és sokszor értékes gondolat menetért, de részleteit már nem tehettem volna magamévá, a mint azt Földeshez intézett írásos véleményemben ki is jelentettem s minthogy rá, az egész dolog keresztül vitele azt a benyomást tettem, mintha ennek ellenértékül az egyetemes tanítószág 30 év óta vallott elvét óhajtanák áldozatul hozni: ez elv megmentéséért nyíltan is sikra kellett szállani.

De magának az elvnek gyakorlati alkalmazása sem ellenkezik a református egyház álláspontjával, mert hiszen régtől fogva kialakult református közvélemény már az még a szélső autonomistáknál is, hogy az „egyetemes államosítás elé a reform. egyház — t. i. itt népiskolát érve — soha akadályt nem gördítend.”

Tehát mikor valaki az egyetemes államosítás elvét hangoztatja, az nem jön ellentétbe autonómikus érzületével és alapelvével, csak az a kérdés: mikor? hogyan? és mily előkészületek mellett? . . .

És ma minden gondolkodó autonomista eljutott már odáig, hogy népiskolai dolgainkat a lehető legrosszabbnak tartsa abban a tekintetben, melyben az államosítás nagy áradatát védő gátakkal próbálja magáról elhárítani.

Hiszen rólunk, nélkülünk határoznak és magok az intézők és vezetők nem voltak képesek gondoskodni oly határozott hatású védelemről, mely a részleges államosítás nagy veszedelmétől megóvjon bennünket.

Mert ezt aztán nagy veszedelemnek tartom. Ime lassanként, minden ellenérték, — s magunk részéről — minden előkészület és berendezkedés nélkül kisorsítanak ősi fészünkéből, elvonják lábunk alól az alapot s mi még csak nem is gondoltunk arról, hogy egy más, megfelelő alappal pótoljuk ki veszteségünket.

Ezzel szemben tiszta nyereség volna az egyetemes államosítás, mely egyszerre felszabadítaná leköltött erőinket s úgy szólván, kényszerítene bennünket a teljes, az általános újabb berendezkedésre.

De hát ezt a tárgyat most nyugodni hagyom, mert egyfelől szó sincsen egyetemes államosításról, másfelől úgy is szándékom néhány cikkben ranutni mostani nyomoruságos helyzetünkre s bővebben kifejteni mindazt, ami iskolai alapotunk veszedelmes voltára vonatkozhatik.

Ez uttal megköszönve a nt. szerkesztő urnak jóakaratu szerkesztői megjegyzését ismételve kijelentem, hogy nem az államosítás keresztül hajtása, hanem csak elvi kijelentés volt indítványom célja s a

„előbbi államosítás” indítványom szövegében elő sem fordul.

Indítványom lényege különben a következő:

„Bár a mostani viszonyok közt nincs kilátás arra, hogy az egyetemes államosítás nagy elve gyakorlatilag keresztülvitessék . . . mert (egyebektől eltekintve) az eddigi iskolafentartók jogait tiszteletben kell tartani; mégis érzi és tudja a magyar tanítóság hogy egységes nemzeti oktatás csak egységes jellegű iskolákkal érhető el: ennél fogva kimondja ez alkalommal is Országos bizottsági gyűlésünk és jegyzőkönyvébe foglalja azon régi elvi álláspontját, miszerint (a nemzeti oktatás érdekében) az egyetemes államosítást óhajtja.”

Ennyi az indítvány röviden, melyhez aztán indokolásom bő magyarázattal járul.

Azt hiszem, komoly fontolgatás után „félremagyarázást” és „visszahatást” nem kelthet ezek után állásfoglalásom, mert ez nem érinti, annyival kevésbé keresztelzi eddigi autonómikus álláspontomat.

Mély tisztelettel

Krassó, 1905. szept. 18.

Sinka Lajos.

KÖZÉLETÜNK.

A felsőszabolcsi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

A felsőszabolcsi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlését 1905. szept. 6–7. napjain tartotta meg Kisvárdán a szokott érdeklődés mellett.

A gyűlést Görömbei Péter esperes lélekemelő, buzgó imája nyitotta meg. Ezután egyházmegyei közgyűlésünk az esperesi időszaki jelentést hallgatta meg a legutóbbi gyűlés óta felmerült fontosabb ügyekről, amelyből megtudtuk, hogy Jákóra felügyelő főgondnok kinevezése vált szükségessé, amely tisztelet Sárosi Emil petneházai földbirtokos vállalta el. Egyházmegyéink részvétét nyilvánította az érmelléki ev. ref. egyházmegye közönsége előtt abból a szomorú alkalomból, hogy érdemekben megőszült e. m. gondnokát, Zsigó Endrét elveszítette.

A besztercei lelkészi kongrua, némely szociális természetű mozgolódásból eredő vádaskodás folytán újra felvétel tárgyát képezi.

A vencesellői egyház hiveinek azon buzgóságukért, miszerint nem régen beállított orgonájuk helyett új orgonát szereztek: egyházmegyéink elismerését fejezte ki.

A mihálydii ujonnan választott lelkész Molnár István ezen állásában megerősítettet. A székelyi egyház előbb meghívás útján akart lelkészt választani, a küldöttség a választás megejtésére ki is ment, de a hivek addigi jelöltjüktől elállottak s most már a székelyi lelkészi állásra pályázat fog hirdettetni.

Püspöki leiratok, alispáni átirat s e. megyei tanügyi bizottság jelentése kapcsán többszörösen foglalkozott közgyűlés iskolai ügyekkel, az iskolák fejlesztésével, az iskolai felszerelések hiányos voltával. A tanítás eredménytelensége miatt több előregedett tanító felhivatott, hogy nyugdíjaztatásuk iránt

a kellő lépéseket tegyék meg. Hozzájárult közgyűlés az ófehértói iskola államosításához, sőt, sajnos egy másik iskolánk államosítása is elkerülhetetlennek bizonyult. Nevezetesen a sényői kis egyház, különösen az ártér adók miatt olyan megbirhatatlan terhekkel küzd, hogy ezen egyház megmentésére más mód nem mutatkozik, mint ott is az iskola államosítása.

Az egységes liturgia tárgyában úgy határozott egyházmegyéink, hogy némi módosítással, elvi megjegyzéssel, a konvent tervezetét elfogadásra ajánlja.

Az esperesi évi jelentés tárgyalása közben, mint „valami titkos szélnek zendülése”, úgy érintette a lelkeket annak bejelentése, hogy Sesztina Jenő nagykereskedő és földbirtokos a lövő-petri-i egyházat, ugyszólván alapjában véve újra építi, a mennyiben az általa adományozott értékes belsősegeken saját költségén új templomot, paplakot, tanítói lakást és iskolát emeltet. A fenkölt lelkü férfiú, aki é. c. enél maradandóbb emléket emel magának: a közgyűlés közönsége által lelkesen ünnepeltetett s míg a nagy alapító iránt a hála, elismerés és tisztelet áldó nyilatkozatai nyertek kifejezést, felébredt az az óhajtás: vajha követnék e lelkesítő, nagyszerű példát mindazok, akiknek anyagi javaikban alkotó, teremtő erőt adott a gondviselés.

A számvevő bizottság jelentéséből megnyugvással értesült a közgyűlés az egyházmegye különböző tőkének, vagyonának gondos, lelkiismeretes kezeléséről.

A buji, ibrányi és n.-kállói egyházak földvételeire vonatkozó beadványai, annak elismerésével, hogy ez újabb földvételek is nevezett egyházak szép fejlődéséről s azok gondos vezetéséről tanuskodnak, ajánlólag terjesztetnek fel a főttszeteletü e. kerületre végleges megerősítés végett.

Kimondatott a régóta beteg, lelkészi szolgálatra teljesen képtelen Szabó Zsigmond turai lelkésznek végleges nyugdíjaztatása annyival is inkább, mert a turai egyházra nézve hova-tovább életkérdés az, hogy végre is munkabíró új rendes lelkészt válasszthasson.

Egyeseknek és egyházaknak betervezett ügyei elintézésével az első napon a rendes közigazgatási ügyek mind letárgyaltattak. Másnapra bírósági ügyek és pedig 3 közigazgatási és 1 fegyelmi ügy maradt, amelyek szintén elintézését nyertek.

A gyűlés berekesztése után az esperesi évi jelentés azon intelmének hatása alatt oszlottunk szét, hogy mivel az idők egyre nehezebbek, fokozott mértékben vigyázzanak az őrállók, hogy az anyaszent-egyházat veszedelem ne érje, mitől Isten óvjon mindnyájunkat.

s—s.

Az alsószabolcs-hajduvidéki egyházmegye közgyűlése.

Hajduvármegye székházában szept. 21. délelőtt az alsószabolcs-hajduvidéki ev. ref. egyházmegye közgyűlést tartott, melyen egyházi részről dr. Balthazár Dezső esperes, világi részről pedig Rásó Gyula alispán elnökölt.

A közgyűlés megnyitása után a formalitásokat intézték el, majd Rásó Gyula új zsinati képviselő és Veszprémy Zoltán új tanácsbírók tették le a hivatalos esküt, mire az új tanítók eskütétele következett.

A debreceni egyetem érdekében a lelkészi értekezlet javaslata alapján a közgyűlés állandó bizottságot választott, melynek feladata, hogy a debreceni egyetem érdekében állandóan agitáljon és a hol alkalom nyílik, ott egyetem-bizottságokat alakítson. Az egyetemi állandó bizottságba beválasztották az elnökséget, a jegyzőket és tanácsbírákat.

Ezel kapcsolatban a lelkészek és tanítók, kik tudvalevőleg egyházi adót nem fizetnek, felajánlották a rájuk eső adórészt az egyetem javára.

Hosszabb vitát provokált az egyházmegyei pénzügykezelésről szóló szabályrendelet, melyet Kiss Ferenc hozott fel. Dr. Baresay Károly, Padrah Sándor és Lengyel Imre felszólalása után a szabályrendelet tervezetét elfogadták.

A most esztendeje oly kínos szenczációt keltett Zsigmond-ügy is felszínre került. A volt esperes kezén eltűnt egyházmegyei pénzeket az egyházmegye közigazgatási bizottságának feleslegéből fedezik.

Azután a választásokat ejtették meg és pedig Kálmán Lajos indítványára titkos szavazás után.

Megválasztatták a számadás vizsgáló bizottságba rendes tagokul: Kiss Ferenc, Jakucs Sándor és Somossy Béla, póttagokul: Weszprémy Zoltán és Mézsáros János.

Egyházkerületi képviselők lettek: rendes képviselők: Berkó Lajos, Szabó Lajos, Lengyel Imre és Somossy Béla, pótképviselők: dr. Nagy Gábor és Veres Géza.

Időszaki tanács rendes tagjai lettek: Jakucs Sándor, Szabó Lajos és Weszprémy Zoltán, póttagok: Somogyi Béla és Kiss Ferenc.

Gyámintézeti pénztárnok lett: Szabó Lajos. Közpénztárnok pedig Szabó Antal.

A választások után tudomásul vették Fekete Sándor egyházmegyei jegyzőnek állásáról való lemondását. A távozó jegyzőnek eddigi buzgó működéséért köszönetet szavaztak.

Az esperes jelentései után sorba tudomásul vették a tanügyi bizottság jelentéseit, elfogadták a közpénztár és lelkészgyámintézet jövő évi költségvetését.

Több átirat tárgyalása után a hajduszoboszlói lelkészválasztás ügyére tértek, mely fellebbezés után került ide. Tudvalevőleg több hajduszoboszló presbyter az oda lelkésznek választott Béltéki Lajos ellen foglalt állást és a választást megfellebbezte az egyházmegyéhez, mely tegnap megerősítette állásában Béltékit.

Az egyházmegye délután bírósági ülést tartott.

Közéletünk.

Egy terjedelmes esperesi jelentés fekszik előttem, egyik legnépesebb egyházmegyénknek: az alsó-szabolcs-hajduvidékiek kebelében fekvő egyházak valláserkölesi állapotáról, küléletéről, iskolai ügyeiről, hivatalnokairól és népmozgalmáról.

Felette igen üdvös intézkedés az, hogy mostanában espereseink, főként az egyházlátogatás alkalmával szerzett tapasztalatok nyomán, jelentéseiket a közgyűlést megelőzőleg közrebocsátják. Hadd mutakozzék az egész egyházmegyének látóképe a gyűlés minden tagja előtt jóelőre, hogy az érdekelt felek alaposan áttanulmányozhassák azt addig és esetleg üdvös kritikát is nyilváníthassanak a közgyűlés színe előtt ott, ahol az őszinte szótól nem félnek. Magam

is örömmel láttam és élénk érdeklődéssel olvastam már át több ez irányu esperesi jelentést. De az előttem fekvő *messze kimagasló* többi társai felett, melynek legfőbb érdeme éppen az, hogy midőn elismerő szavakkal emeli ki az egyes egyházak valláserkölesi életét s buzgó áldozatkészségét, nem fedezi el a mutatkozó hibákat sem s nem takargatja farizeusi álcával azokat a bajokat sem az egyházak beléletében, melyek méltó megrovást érdemelnek. S még ha hozzá tudjuk azt, hogy az egész jelentés nem afféle: „hozom viszem” alapon készült, amennyiben Dr. Baltazár Dezső minden egyházat személyesen meglátogatott, ezzel jelezhetjük azt is, hogy e jelentés nemcsak tárgyilagos, de alapos munkálat is. A jelentés végén pedig 7 lapból álló, ügyesen összeállított táblázatos kimutatás van.

Az első, ami az egyházak beléletének hű tüköre szokott lenni kétségtelenül, valláserkölesi állapot. És itt aggódo lélekkel kell látnunk, hogy a vallásos életnek igazán nagymérvű megfogatókozását jelzi az, hogy a hiveknek csak 11 százaléka járul az Urasztalához. Az meg épen az egyház iránti végleges elhidegülés biztos jele, hogy a nazarénusok és bapttsták száma évről-évre fokozatos emelkedést mutat. Szomorú esemény gyanánt említjük fel azt is, hogy e népes és tekintélyes egyházmegye területén három olyan egyház akad, ahol vasárnap délután nem tartatik semmi istenitisztelet. Ez már csakugyan menthetetlen mulasztás, mely szerintünk, — a vezetőkkel szemben — kellő megtorlás nélkül nem maradhatna. Mikor magyarázzák itt a mi hiveinknek ama fölséges és örök hitigazságokat, amelyek az öreg kátéban lefektetve vannak?!

Szembetűnő ama szomorú esemény is, hogy az egyházmegye három népesebb egyházában u. m. Nánáson, Szováton és Vámospéresen hétköznapokon bibliamagyarázat soha nem tartatik, pedig Nánásról 100 bapttistáról, Vámospéresen pedig 40 nazarénusról szól a jelntés. Ha mi nem magyarázzuk helyes alapokon saját hiveinknek a könyvek könyvét, megcselekszik azt helyettünk a futkározó hánis atyafiak, ami azonban saját számlánkra irandó lesz.

Az egyház szegényeiről nincsen gondoskodás német Balmazújvároson, Szováton, Dorogon, Nyiracsádon, Mártonfalván és Nagyaluban, ami mindenestre a könyörülő felebaráti szeretet megfogatókozását jelzi előttünk. A kegyes adományok évi összege 124,665 lélek után = 30,445 kor. 97 fillerre rug, s ebből magára Büdszentmihályra 8491 kor. 12 fillér esik.

Az összes anyaegyházak között alig akad olyan, amelynek alapítványi értéke ne volna. De a hajdunánási fényes egyházat e téren meg sem közelíti egy sem. Ez egyház vagyoni alapja 281,040 kor. 99 fillért mutat. Folyó évi pénztári maradványa 6057 korona és 49 fillerre rug, míg az összes adósság 668 kor. 07 fillért tüntet ki. Micsoda virágzó, boldog anyagi állapot lehet az ott!

Az egyházi adózás kulcsa változatos és nagyon is igazságtalan képet mutat. Birtokaránylagos egyháziadó csak Tiszadobon van. S nagyon természetes, hogy ilyen igazságtalan egyházi adózási rendszer mellett csak igen kevés egyház akad olyan, ahol a kivetés fedezi a szükségletet. Épen nem fedezi a következő egyházakban: Acsád, Nagyalu, Nyirábrány, P.-Ladány, Tetétlen és Vámospéres; míg Szoboszló, Szovát, Tiszacsége, Eszlar és T. polgár csak szűkösen fedezhetik fennálló adókulcsokkal a szükségletet. Köny-

nyen ellehet képzelni, hogy minő küzdelmet kell e helyeken kifejtetni a vezetőknek, hogy úgy a hogy fenntarthatassák egyházaikat.

És ha tekintetbe vesszük még azt is, hogy az elavult és igazságtalan párbér rendszer a 24 anyaegyházból még 12-nél mindég fennáll, teljesen megmagyarázhatjuk magunknak azt a dicséretet és nemes törekvést, melyet *Dr. Baltazár* zsinatunkon az egyházi adózás radikális megváltoztatása mellett kifejtett. Említsük meg itt azt is, hogy az egyházmegyében *csak* hét egyház van olyan, amely hivatalnokait készpénzzel fizeti.

A nehéz anyagi viszonyok közt mint dicsérendő ténnyel emeljük ki, hogy Bösörmény 16,148 kor. 60 fillér költséggel egy 3 tantermű iskolát építtetett, Püspökladány pedig 13,500 kor. kiadással egy 25 változatu új orgonát állított be, bár ez utóbbi kiemelkedő eseménynél bennünket némileg lehangol az, hogy a lelkészek: „egészségtelennek” jeleztek.

A népiskolai adatok változatos és örvendetes képet mutatnak. A rendes tankötelesek közül több mint 81 százalék iskolázott. A tanterv mindenütt pontosan megtartatik. A tanítás eredménye általában kielégítő. Olyan népes egyházakban, mint a milyenek ez egyházmegye területén fekszenek, számosan akadnak igazán buzgó és kiváló tanítók, akik hasznos szolgálatot tesznek nemcsak a ref. iskolaügynek, de dicséretre válnak egyházuknak is.

Egy külön kimutatásban közölve van a lelkészek s. lelkészek, önálló énekezők és gondnokoknak neve is. A presbyterek templomlátogatásáról az van jelezve: „hogy nem az óhajtott mértékben gyakorolják istenházát.” A példa pedig ragadós szokott lenni.

Az egyházmegyei lelkészi kar nesztora az agg Borus Lajos aki már életének 76. évét tölti. Utána mindjárt a nánási egyháznak egyik tiszteletreméltó lelkésze Pákozdi bátyánk következik, de az ő életidejét, miután még mindig ifjunak szeretnők tekinteni, nem akarjuk itt elárulni.

A belhivatalnokok közti viszony Földesen: „nem jó”-nak; Szováton pedig „rossz”-nak említetik. Kívánjuk, hogy az osztályjegyzés a jövő évi jelentésben javulást jelezzen itt is.

A népmozgalmi adatok tnnusága szerint az e. megye népessége 1904-ben 1544 lélekkel szaporodott. Hanem az aztán elszomorító jelenség, hogy a népmozgalmi kimutatásnak *erkölcsi* rovata a törvénytelen született gyermekeknek megdöbbentő mértékben való emelkedését jelzi. Az abszolút emelkedés itt 48, az évi százalék pedig 15.

Ime ebben a rövid, változatos kimutatásban ismertettük ez esperesi jelentést. Figyelemmel átolvasva azt, csakis gratulálhatunk a legifjabb, buzgó és tevékeny esperesnek ezért a munkálatért.

Dr. Márk Ferencs.

KÜLÖNFÉLÉK.

A püspöktől.

2417—1905. A)

A nagytszeteletü esperes uraknak.

A báró Sina Simon-féle volt népiskolai tanítók segélyezésére rendelt alapítványnál egy

200 (Kettőszáz) koronás hely üresedésben van; tisztelettel kérem a nagytszeteletü esperes urakat, hogy egyházmegyéjük területéről arra valóban érdemes nyugalmazott tanítókat, esetleg tanítói árvákat javaslatba hozni méltóztassanak.

B)

2360—1905.

A nagytszeteletü esperes uraknak.

A folyó évi juniusi konvent 31. jegyzőkönyvi számu határozata értelmében a missiói lelkészek részére kinyomott rovatos iveket, a táblás kimutatást és utazási naplót azzal küldöm meg nagytszeteletü esperes urhoz, hogy egyházmegyéje területén minden missiói kör lelkészének 10—10 példányt rendelkezésére bocsátani méltóztassék, azzal az utasítással, hogy a hivatolt konventi végzés értelmében a rovatos iveket 1906. évi január hó első napjától fogva vegyék használatba.

C)

2675—1905.

A tek. ev. ref. főgymn. igazgató uraknak.

Tiszántuli ev. ref. egyházkerületünk őszzses főgymnasiumaira vonatkozólag a decemberi pótló és javító érettségi vizsgálatok a máramarosszigeti ev. ref. főgymnasiumban tartatnak meg a következő renddel:

Írásbeli vizsgálatok: december 13, 14, 15, 16. és 18. napjain.

Szóbeli vizsgálatok december hó 20. (Huszadik) napján.

Midőn erről a tekintetes igazgató urakat értesitem, tisztelettel vagyok:

Debrecen, 1905. szept. 20.

a püspök helyett:

Dicsőfi József,
egyházkerületi főjegyző.

— **Uj valóságos belső titkos tanácsosok.** Ezek kinevezéséről nem szoktunk rendszeren hirt adni. Sha mégis, — azt azért tesszük, mert a kinevezés egyháziilag, felekezetiileg érdekel bennünket. Az a két kinevezés is, a melyről emlékezni akarunk, érdekel bennünket, csak hogy nem előnyösen hanem hátrányosan. A király ugyanis, miniszteriuma előterjesztésére, legutóbb valóságos belső titkos tanácsosi címmel tüntette ki gróf Csáky Károly váci és gróf Majláth Gusztáv gyulafehérvári római katolikus püspököket. Mindkét püspök még fiatal ember. Alig negyven éves és alig néhány éve püspök. És ime mégis már mindkettőt magas méltóságra emelte a királyi kegy. Nem irigyeljük tőlük a kitüntető címet. Titulus az csak. Tanácsot aligha kér a király egyik-től is. De mégis olyan titulus, a mely a világ előtt

sullyal esik a latba az emberek értékének, kiválóságának megítélésénél. A valóságos belső titkos tanácsosi méltóságot meg is nyeri, pár évi hivataloskodás után, minden római katolikus püspök, legyen bár akármilyen fiatal. Nekünk, protestánsoknak, van tíz püspökünk, közöttük olyanok, a kik 50—60 éve működnek, mint lekipásztorok és több évtized óta mint püspökök. De közülök még egyetlenegy sem találtatott érdemesnek arra, sem most, sem előbb, hogy valóságos belső titkos tanácsosi címet nyerjen. Pedig egy Révész Imre, egy Török Pál, egy Szász Károly, egy Székács József, egy Sárkány Sámuel, s az élők s működők között egy Kun Bertalan, egy Kiss Aron, egy Zelenka Pál, egy Gyurácz Ferencz, Müller Frigyes mindenesetre szereztek annyi érdemet mint a róm. kath. egyház akármelyik püspöke. Miért mellőztetnek mégis következetesen s miért kell ezeknek megelégedniök egy egy Ferencz József- vagy egy Lipót renddel? Feleljenek meg erre a kérdésre azok a kiket illet, a főispánok és a miniszterek. Vajjon nem tartották érdemeseknek püspökeinket arra a kitüntetésre, a melyre a római katolikus püspököket felterjesztették? Vagy talán e tekintetben is az az elv, mint a kultuszminiszterségnél, hogy t. i. kultuszminiszter prot. ember és v. b. t. t. prot. püspök nem lehet, bármily érdemei legyenek is? Az előbbit nem akarjuk feltételezni; az utóbbit inkább. De éppen ezért ideje volna, hogy a paritás valóban paritás legyen, s ha van érdem jutalmazandó, az megjutalmaztassék a mi püspökeink között is. (P. E. I. L.)

— **Építő irányu hetilap Budapesten.** Nagy fontosságú eszmével áll elő a fáradhatatlan és lelkes Szabó Aladár budapesti lelkész, kész egy vallásos közlöny szerkesztésére vállalkozni, mely Budapesten jelennék meg s a gyakorlati vallásos élet igényeit szolgálná. A lap az eddig megjelent ilyen irányu vallásos és néplapokat pótolná a Szabó Aladár hivatott kezében és összeszétforgácsolt erőket egyesítené. A vállalkozást időszerűnek tartjuk és egy magas színvonalu gyakorlati építő organumot mely e mozgalmat vezető eszmékkel ellátná, irányítaná s azok megvalósítására nevelne, a magunk részéről is szükségesnek ítélünk. De éppen ezért nem tűznénk e vállalkozásnak elengedhetetlen feltételül az eddigi népies vallásos lapoknak megszüntetését. Ellenkezőleg egy vezető hatalmas közlönytől várnánk az ily irányu tisztán helyi érdekű kisebb lapoknak minden nagyobb gyülekezetben, való megindítását. Az új lap inkább a lelkészek vezetők, vallásos körök és társulatok céljaira szolgálna s az egész magyar prot. egyházban megindítandó mozgalmat tartana össze. Akár így, akár úgy Szabó Aladárt az új lap élén örömmel látnánk és felvetett eszméjét melegen üdvözljük.

— **Zsinati és konventi ülések határideje.** Főtiszt. és Méltóságos Kun Bertalan püspök és Nagyméltóságú báró Bánffy Dezső egyházkerületi főgondnok urak, mint az ev. ref. egyetemes konvent s a második budapesti ev. ref. országos zsinat elnökei,

a zsinat előkészítő rendkívüli konventet Budapesten a Lónyai utcai ref. főgymnasium dísztermében, folyó évi november hó 7. (hétfőn, kedden) reggeli 10 órakor, a második budapesti ev. ref. országos zsinat harmadik ülés szakát pedig szintén Budapesten, az ügyvédi kamara Szemere-utcai épületében, folyó évi november hó 22. (húszonkettőn, szerdán) reggeli háromnegyed 10 (háromnegyed tíz) órakor fogják megnyitni, a mit elnöki megbízásból addig is ezenel közléstesznek, míg a meghívók az illetékes püspöki hivatalok útján szétküldetnének. Kelt a magyarországi reformátusok debreceni főiskolájában 1905. szeptember hó 23. Sass Béla ev. ref. hittanszaki akad. tanár, mint az ev. ref. egyetemes konvent s a második budapesti ev. ref. országos zsinat jegyzője.

— **Hírek a kollégiumból.** Második lelkészképességi vizsgát tettek: Buda Károly jó, Incédy Márton kielégítő, Kiss Albert jó, Kiss László jeles, Kolozsváry Mihály jeles, Koppányi Gyula jó, Kónya Gábor jeles, Köpeczi Károly jó, Kövér Arpád jeles, Németh Vineze jeles, Nyárády László jó, Oláh Sándor jó, Pálur Miklós kielégítő, Varga Károly kielégítő, Kádár Dániel n. vizsgázott, Kápláni vizsgát tettek. Adorján István javít, Baronkai Béla kielégítő, Csépe István jó, Erdei Károly kielégítő, Gaesal János kielégítő, Hajdu Péter jeles, Jakab Lajos javít, Joó András kielégítő, Kiss Károly jeles, Könyves János jeles, Kun Szabó Gyula kielégítő, Kopperman Gyula kielégítő, Laczak Dezső kielégítő, Lajos Sándor kielégítő, Láng István kielégítő, Papp László jeles, Radics István kielégítő, Szabó Bálint jeles, Szabó Zoltán jeles, Varga Béla jeles, Varga Domokos kielégítő, Varga Jenő jeles, Tóth János jó, Kulcsár Endre javít.

— **Az országos református tanáregyesület** központi igazgatósága e hó 17-én gyűlést tartott, melyen az Iskolatörténeti Adattár szerkesztőjéül Thury Elele pápai ev. ref. theol. tanárt, ezt a kiváló epyháztörténetirónkat és történetbúvárunkat választotta meg. Örömmel vette az igazgatóság tudomásul, hogy az Iskolatörténeti Adattár ügye szépen halad előre s a megjelent okmányok repertoriumának, illetve regesztájának összeállítására többen vállalkoztak s már szorgalmasan is munkálkodnak. Így a szerkesztőn kívül különösen Kiss Ernő, Borsos István pápai, dr. Barcsa János debreceni, dr. Imre Sándor, kecskeméti és Bernáth Lajos halasi tanárok. Azt is jól esett hallani hogy az egyesülettől iratott középisk. I. osztályu magyar olvasókönyvön a szerkesztő bizottság most végzi az utolsó simítást s így a jövő tanévre ez a könyv megjelenhet.

— **Kérelem.** Azokat a Nagytiszteletű lelkész urakat, kiknek egyházaiba a mult év őszén leégett templomunk felépítésére könyör. adományért esdő szózatukat s gyűjtő iverket megküldeni bátrak valánk felkérjük hogy az elszámolás megejtése végett a gyűjtő iverket a mennyiben t. i. az eddig meg nem tették volna, méltóztassanak ha üresen is f. évi október hó 15-éig lelkészi hivatalunkhoz vissza küldeni. Kiváló tisztelettel vagyunk Pelbárthidán, 1805 szept. 14-én Holkó József, ev. ref. lelkész, Nagy Lajos gondnok. Szives jóságáért fogadja előre is hálás köszönetemet, melylyel vagyok Pelbárthidán, 1905. szept. 14-én kész szolgája Holkó József ev. ref. lelkész.

— **A kassai ev. ref. egyház levéltára.** Az 1644-ben I. Rákóczi György fejedelem által alapított

kassai református egyháznak igen értékes levéltára van, melynek anyagát az egyház lelkésze, Révész Kálmán esperes, az 1750. évig teljesen rendezte és lajstromozta. A levéltárnak ezen legtöbb s legbecse- sebb része 227 szám alatt 281 darabot foglal magában. Ezek között négy Rákóczi (két György és két Ferenc) Lorántffy Zsuzsanna és Báthori Zsófia, Barnay Akos, Thököly Imre és Apaffy Mihály egy vagy több okmányai is helyt foglalnak. A nagybecsű levéltár regesztái nemsokára nyomtatásban is megjelennek s ekkép közkinésé válnak. (Sp. L.)

— **A nagyszalontai ref. egyházmegye közgyűlése** f. hó 7-én folyt le Széll Kálmán esperes és gróf Tisza István gondnok elnöklete alatt. A közgyűlés felkörü ügyei közül sajnálatosan emelkedett ki a nagyzerindi egyházi adózás ügye. Ebben a gyülekezetben sok a szocialista, s a szocializmus eszméinek gyümölcsei abban nyilatkoznak, hogy a felekezeti iskolától megszabaduljanak. S hogy megszabaduljanak, nem fizetik az egyházi adókat, így akarván rákényszeríteni a községet, illetve az államot az elárvult iskola átvételére. A gyűlés úgy határozott ebben a szomorú ügyben, hogy a megye törvényhatóságát kéri meg a kivetett egyházi adók szigorú behajtása iránt.

— **Évnyitó a sárospataki testvérfőiskolában.** F. hó 12-dikén nyílt meg az 1905-6. iskolai év Sárospatakon a tanárok, tanulók az igazgatótanács tagjainak, köztük Révész Kálmán kassai pap, abauji esperes jelenlétében. A szokásos imádságot az ujonnan választott tanár Nagy Béla mondta, ki első szereplésével teljes mértékben megnyerte a szíveket. Az évnyitó beszédet Meczner Sándor akad. és közigazgató tartotta, ki után Fejes István isk. algondnok beszélt. Ez alkalommal tartotta tanári székfoglaló értekezését dr. Ferenczy Árpád a politika és közjog nagykézsültségű tudós tanára „az igazságszolgáltatás politikájáról.” A nagy tetszéssel fogadott előadás után következett az ünnepélyes hivatalba való iktatás, melyet Fejes István végzett. Délben közebed volt, melyen tartalmas felköszöntőkben éltették az új tanárt és a békét.

— **Tanítói fizetés-emelés** az erdélyi szász (luth.) egyházban. A besztercei evang. egyház közgyűlése az elemi isk. tanítók fizetését az eddigi 1200 k. alapfizetésről 1500 k.-ra emelte, olyanformán, hogy a korpótlék ezenfelül adassék és számíttassék. Ez a fizetésemelés itt Debrecenben is nagyon elkelne, hol az 1200, illetve 800 k. alapfizetés egy művelt tanítói család megélhetésére hova tovább eégtelen és a hol tanítóink a lelket és testet megölő mellékfoglalkozások keresésével kénytelenek magokat és övéiket fentartani.

— **A protestánsok összes száma** a föld kerek-ségén 180 millió lélekre tehető. Legtöbben vannak Éjszak Amerikában 65—66 millió, legkevesebben Ausztriában (250,000 lélek körül). A 180 milliónyi számban legelső helyen állnak a kálvinisták (100 millió), aztán jönnek a lutheránusok (56,000,000), az angol püspöki egyház hívei (29,000 000), a többi szám az aprotabb felekezetekre esik. Ezzel szemben a róm. kath.-ok összes száma 250—260 millió.

— **Akadémiai hallgatók száma** szept. 22-én. Hittanhalgatók : I. é. 51, II. é. 36, III. é. 31, IV. é. 27. Összesen : 145. — Joghallgatók : I. é. 73, II. é. 77, III. é. 35, IV. é. 9. Összesen : 194. Együtt : 339.

— **Szabó Aladár a lelkészképzésről.** A duna-melléki ev. ref. egyházkerületnek a kerületi gyűlés alkalmából megtartott lelkészi értekezlete érdekes tárgy sorozattal folyt le szept. 21-én Budapesten. Kelecsényi Zóldor a horvátországi misszióról, Szabó Aladár a theol. szakoktatás reformjáról értekezett. „A mai theologiai oktatás nem gyakorol kellő hatást. A mai theologiai berendezés teljesen német eredetű, pedig a magyar theologiat nem lehet külföldi mintára szervezni. A magyar theologus érettségi után nem hoz magával sem alapos bibliai tudást, mint az angol, sem az új testamentumot nem olvasta eredeti görög nyelven, mint a német ifju. Szerinte magyar protestáns egyháztörténettel kell kezdeni a theologiai oktatást s ezt a legszelesebb alapon kell tárgyalni. Sok ide vágó magyar munkával rendelkezünk. Ez haza, szabadság, és irodalom szeretetet visz az ifjak lelkébe, ezért azt a legszivesebben tanulják. Ezen kívül megkövetelné még a görög és latin keresztyén egyházi irodalom ismertetését. Mindenek felett pedig a bibliát, Az új-szövetséget teljesen eredeti nyelven kívánná a theologusokkal elolvasatni, az ó-szövetséget is lehetőleg így. A második év után alapvizsgát tartanának, ennek tárgyai lennének: a magyar protestáns egyház történelme alaposan, biblia ismeret, keresztyén egyháztörténet s végül valamely modern nyelv. A harmadik év elején mindeki választana egy-egy theologiai szakot s azzal foglalkoznék tüzetesen. Az első papi vizsgát ezekből a tárgyakból, a második papi vizsgát a gyakorlati évek letelte után a gyakorlattal tárgyakból tennék a theologusok.” Addig míg az egész előadás teljes szószerinti szövege előttünk feküdvé, felhívjuk e nagy fontosságú tárgyra olvasóink figyelmét. Nagy dolgok ezek, megérdemlik hogy velök foglalkozunk.

— **Nyilvános nyugta és köszönet.** Az orosi ev. ref. egyház templomának építésére adakoztak: Borsod-Miskolci gőzmalom 5 kor. Ujfehértói takarékpénztár 5 kor. Deési hitelbank 5 kor. Nyiregyházi takarékpénztár 10 kor. Debreceni „István” gőzmalom 10 kor. Eperjesi bankegyület 1. kor. Abauj szikszói takarékpénztár 2 kor. Debreceni első takarékpénztár 5 kor. Rimaszombati takarékpénztár 2 kor. Nagybányai takarékpénztár 2 kor. Ózdi vas és acélgyár 10 kor. Szatmári termény és hitelbank 5 kor. Szarvasi takarékpénztár 5 kor. Halmii népbank 5 kor. Görömbey Péter ev. ref. esperes 4 kor. Török-szentmiklósi takarékpénztár 10 kor. Lajosmizsei takarékpénztár 5 kor. Büdszentmihályi takarékpénztár gyűjtőivén: takarékpénztár 3 kor, Bagdy János 1 kor. Karsa Bálint 50 fill, H. Pethe István 50 fill, Czeller F. András 50 fill, Steinberger Vilmos 20 fill, Adorján Balázs 20 fill. Jónás Ferencz 20 fill, N. N. 20 fill, N. N. 20 fill, ifj. Homolay István 1 kor, Kiss M. Sándor 20 fill, D. Gál András 20 fill, Kenyeres Bálint 20 fill, N. N. 20 fill összesen 8 k. 30 fill. Bárány Feilitzsch Bertholdné 5 kor, Kemecei ev. ref. egyház gyűjtőivén; az egyház 10 kor. Mikecz Miklós 2 kor. Borbély Gáspár 2 kor, Mikecz Pál 2 kor. Szitha András 1 kor. Kriston József 1 kor, Pethő Elek 40 fill, Porkoláb József 1 kor, Kriston Sándor 1 kor, Nyerges József 40 fill Szabó József 1 kor, Cs. Pásztor Antal 60 fill, Nagy Mihály 40 fill, Hagymásy

